

Návrh dalšího rozvoje „graduate tracking“

Tento dokument vychází mimo jiné ze zpracování výsledků semináře o dalším rozvoji „graduate tracking“, který se konal 16. 12. 2019 na MŠMT, z vyhodnocení šetření provedeného se zástupci odborných skupin Rady vysokých škol a expertízy CSVŠ.

CELKOVÝ KONCEPT

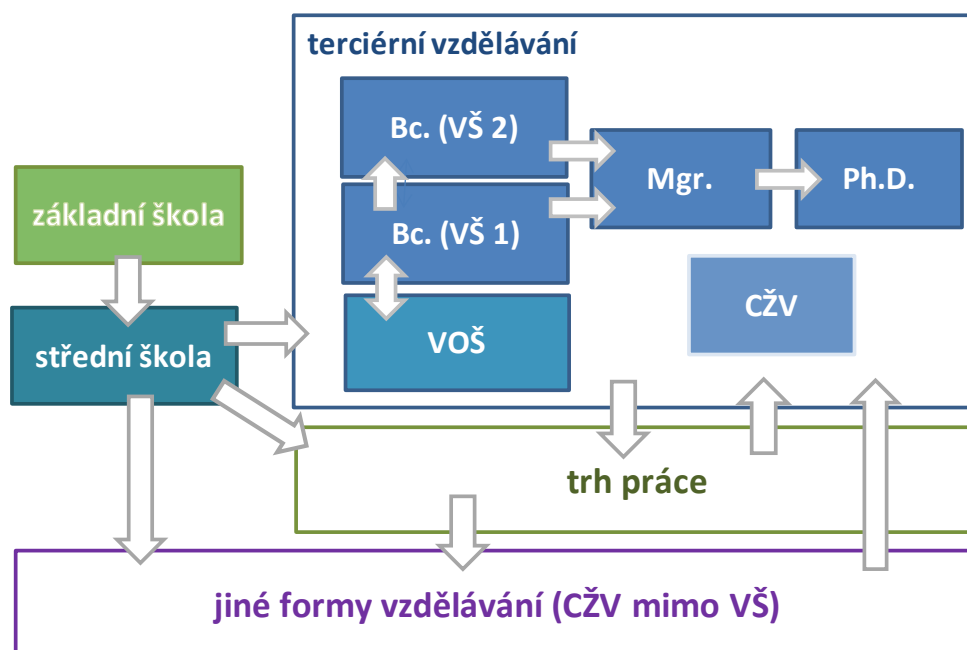
Systém longitudinálního sledování uplatnitelnosti absolventů vysokých škol je podle zahraničních zkušeností nejčastěji postaven na sledování panelu absolventů, kteří jsou několikrát, obvykle třikrát, osloveni po ukončení vysokoškolského vzdělávání, a je u nich zjišťována řada charakteristik zahrnujících jejich hodnocení získaného vzdělání, přechod na pracovní trh, pracovní činnost během studia a těsně po ukončení vzdělávání, situaci v současném zaměstnání a další osobní charakteristiky. Zaznamenáváme však zájem o rozšíření tohoto základního konceptu a v některých zemích, kde má longitudinální sledování absolventů vysokých škol tradici, směřují ke komplexnějšímu řešení.

Nejčastější směry rozšíření základního konceptu:

1. První rozšíření je o všechny absolventy bez ohledu na úroveň dokončeného vzdělání. Logicky nejzajímavější je rozšíření o středoškoláky, kteří po ukončení středoškolského vzdělávání nepokračují v dalším studiu, ale vstupují na pracovní trh. Neméně logické je rozšíření o absolventy všech forem terciárního vzdělávání (tj. především o absolventy VOŠ).
2. Druhé rozšíření se týká vzdělávací dráhy. Z hlediska mnoha analýz a hodnocení kariérních drah je neoddělitelnou součástí sledování (a analýza) vzdělávací dráhy a přestupů mezi stupni vzdělávání (SŠ – terciární, v rámci terciárního, také Bc. – Mgr., Mgr. – Ph.D.). Významnou součástí je sledování přestupů v rámci jednotlivých vzdělávacích stupňů (např. neukončený Bc.-program – přechod na jiný Bc.-program).
3. Třetí rozšíření je možné vztáhnout na propojení vzdělávacích a kariérních drah v rámci širšího celoživotního vzdělávání. Do této kategorie je možné zahrnout všechny přechody mezi vzděláváním a trhem práce a naopak (včetně kombinovaných studií, jiných formálních i neformálních a různých podob flexibilních forem vzdělávání).

Níže uvedené schéma představuje první krok k sestavení modelu sledování vzdělávacích a kariérních drah (pracovní název). Model bude vytvořen na základě funkční analýzy potřeb řešených pomocí modelu. Krátce k modelu níže v Příloze.

Prvky a relace širšího pojetí sledování uplatnitelnosti absolventů a kariérních a vzdělávacích drah

Pozn. Schéma je pro přehlednost zjednodušené, bylo by možné zobrazit i další vazby.

Existují i různé varianty časového vymezení sledování absolventů:

A. Sledování ve vazbě na ukončení určitého stupně vzdělání

Uvažujeme-li absolventy vysokých škol, zřejmě nejčastější je sledování 1 rok, 5 let a 10 let po ukončení studia (bereme-li v úvahu longitudinální sledování). Rozšíříme-li však zájem o absolventy středních škol, je pravděpodobné, že již po roce nebo dvou další část absolventů středních škol bude v nějaké formě terciárního nebo jiného vzdělávání. To však nastává také u absolventů terciárního vzdělávání, kteří po nějaké době na trhu práce po ukončení (prvního) studia, opět vstupují na vysokou školu nebo do jiné formy vzdělávání.

B. Sledování ve vazbě na věk člověka

Tato možnost upřednostňuje longitudinální sledování vzdělávací a kariérní dráhy mladého člověka bez ohledu na to, zda dokončil některou formu vzdělávání. Časová následnost může být vymezena neobvyklejšími časovými posloupnostmi přechodů mezi stupni vzdělávání a možnými přechody na pracovní trh. Např. v letech věku: 15., 19., 23., 26., 30., 35. rok života.

C. Kombinace věku a vazby na ukončení vzdělání

Některé zjišťované charakteristiky mohou mít specifickou souvislost s věkem a ukončením některého stupně vzdělávání. Bylo by tedy možné kombinovat zjišťování vztažené k věku a zjišťování vztažené k dokončení určitého stupně vzdělávání.

Charakter původu dat a způsob jejich zjišťování:

A. Administrativní data

Ve vazbě na osobní identifikátor je již nyní zjišťováno celé spektrum dat. Jedná se o školské databáze, na úrovni základních a středních škol, Sdružené informace matrik studentů (SIMS), databáze České správy sociálního zabezpečení, databáze Finanční správy ČR, Živnostenský rejstřík MPO aj.

B. Data z kvantitativních šetření

Řada informací je zabezpečována šetřeními, která nepokrývají celou populaci, ale podávají informace na různé úrovni agregace. Sem je možné řadit způsob plnění Informačního systému o průměrném výdělku (ISPV), Výběrové šetření pracovních sil (ČSÚ), šetření uplatnitelnosti absolventů středních a vysokých škol, šetření o vzdělávání dospělých, šetření o vyučování a učení (TALIS) (MŠMT)

C. Data z kvalitativních šetření

Průběžně jsou realizována kvalitativní šetření vztažená k předmětné oblasti a touto formou jsou pokrývány různé, mnohdy specifické oblasti zájmu. Jedná se zatím obvykle o součást (menších) projektů, v jejichž rámci jsou zjišťovány údaje specifického charakteru zaměřené obvykle na vymezenou cílovou skupinu (obvykle omezení na vybranou profesi nebo profesní skupinu, absolventy určitého studijního programu).

Data, která se stanou součástí modelu sledování vzdělávacích a kariérních drah, budou tedy zřejmě pocházet z různých zdrojů a budou se vzájemně doplňovat. To se týká také výše uvedeného časového vymezení. Představitelná tak je varianta, v níž bude kombinováno využití administrativních dat o vzdělávací dráze žáků a studentů (základních), středních a vysokých škol a doplňujících šetření vztažených k přechodům na trh práce, ke kariérám, k opakovaným vstupům do vzdělávacího systému nebo jiných neformálních forem vzdělávání. I tato šetření mohou mít různý charakter: plošné zjišťování srovnatelných charakteristik pomocí kvantitativních šetření, která budou doplněna o kvalitativní cílená šetření s parciálním a detailním zaměřením a vymezením.

Sektorové rozdělení původu dat:

A. MŠMT

Budou v první etapě předmětem hlavního zájmu, protože zahrnují velký podíl existujících dat, která jsou organickou součástí informací o žácích, studentech, resp. absolventech. Úprava a propojení těchto databází (administrativních dat) umožňuje analýzu a sledování celé řady relací vztažených k vzdělávací dráze. Šetření o absolventech různých úrovní vzdělávání je možné koordinovat nebo upravit. Výhodou je možnost přímého ovlivnění na základě analýz potřeb vztažené k sestavení modelu sledování vzdělávacích a kariérních drah.

B. Ostatní

I tyto zdroje je možné rozdělit na ty, o nichž již nyní víme, že obsahují informace, které by měly být součástí modelu sledování vzdělávacích a kariérních drah (Informační systém o průměrném výdělku, Výběrové šetření pracovních sil), a na ty, jejichž využitelnost bude nutné přesněji analyzovat. K tomu bude zapotřebí rozhodnutí a formální kroky komunikace s příslušnými resorty jménem MŠMT (MPSV:

databáze České správy sociálního zabezpečení, MPO: Živnostenský rejstřík, MF: databáze Finanční správy ČR).

Potřebnost existence modelu sledování vzdělávacích a kariérních drah lze nahlížet ze dvou hlavních pozic:

1. Utvářet podklady pro rozhodování, pro řešení problémů

Jedná se o spektrum oblastí spojených s rozvojem vzdělávání, vzdělávacího systému, s rovným přístupem ke vzdělávání (selektivnost, regionální rozdíly, dynamika), s vymezeným zaměřením na určité oblasti (otázky vzdělávacích drah: pokračování/nepokračování v terciárním vzdělávání po ukončení střední školy, přechody v rámci terciárního vzdělávání s dokončeným či nedokončeným stupněm započatého vzdělávání, skutečná neúspěšnost/nedokončení vzdělávání a jejich důvody; kariérní dráhy: absolventi SŠ, vysokých škol a jiných terciárních forem, včetně návratů k vzdělávání) aj. V případě dalších sektorů (MPSV, MPO, ...) se jedná o další specifické oblasti a problémy, které vyžadují informační a znalostní podporu.

2. Informační a znalostní podpora širšího charakteru

Vytváření uceleného informačního prostředí, v němž naleznou pro své potřeby/rozhodování podporu odpovídající aktéři (studenti SŠ a jejich rodiče rozhodující o další studijní dráze, studenti vysokých škol podporu pro svá rozhodnutí vztažená ke kariéře a studijním drahám, média, vědecká komunita aj.). Specifickou a neméně důležitou oblastí podpory (kterou řadíme do této skupiny) je podpora mediálnímu utváření obrazu školství a vysokého školství, napravování stereotypů a chybných představ a předsudků.

Potřebnost modelu a specifické potřeby jak sektorových či mezisektorových potřeb pro řešení problémů či standardním podkladům pro opakovaná rozhodnutí je nutné přesněji identifikovat, což platí i pro oblast vytváření obecného uceleného informačního prostředí pro široké spektrum aktérů. V postupu dalších prací bude identifikace potřeb představovat jeden z prvních úkolů.

Mezisektorově budovaný model sledování vzdělávacích a kariérních drah má potenciál podpořit

1. Kvalitu dat, omezení duplicit

Databáze utvářené s využitím know-how, kvalitních a prověřených metodologií sběrů dat různých sektorů může na jedné straně směřovat k vyšší kvalitě propojených databází, na druhé straně vzájemně využít kvality a kvalitních metodologických přístupů k vlastnímu zlepšování utváření jednotlivých sektorových databází. Z pohledu ekonomického by se mělo jednat o efektivnější a ekonomičtější způsob získávání údajů, v němž bude zamezeno duplicitnímu sbírání stejných nebo obdobných dat.

2. Integrované přístupy a řešení

Překonání sektorových přístupů a zpřístupnění dat zahrnujících související problémové oblasti může přispět k integrovanějším přístupům k řešení problémů. Totéž platí i pro spolupráci na utváření modelu a rozvoji metodologií sběru dat: spolupráce odborníků z různých oblastí má potenciál vytváření přidané hodnoty v řešení dříve úzeji sektorově nahlíženým problémům.

Předpokládání partnerů pro konzultace a zastoupení v odborné skupině

MŠMT, odbor vysokých škol

Národní pedagogický institut ČR, odbor kariérového poradenství, dalšího vzdělávání a kurikula odborného vzdělávání

zástupci vysokých škol, středních škol

ČŠI

MPSV

MPO

ČSÚ

zaměstnavatelé (veřejný i soukromý sektor)

další odborníci

Související, kontextuální východiska, otázky k řešení

- z dlouhodobého hlediska je zjevná potřebnost ambiciózního řešení (tj. se snahou propojit administrativní data navzájem/i se sociologickými/národními šetřeními);
- zahrnout sledování kompetencí a jejich rozvoje
- zahrnout rozměr celoživotního vzdělávání
- řešit charakter a způsob zveřejňování dat podle aktérů: A. pro veřejně-politickou analýzu (evidence based policy), B. pro vědeckou komunitu (soubory dat využitelné pro vědecké účely), C. pro vysoké školy a jiné úrovně vzdělávání, zejména střední školy D. nástroj pro širší veřejnost (zájemci i studium především) směřování k otevřenému informačnímu portálu
- evropská dimenze: zahrnutí doporučení EU pro budování systému sledování uplatnitelnosti absolventů
- výraznější propagace tématu (na rozhodovací úrovni i na úrovni běžných „spotřebitelů“ (vytvoření dobré značky)
- otázky vztahené k vlastnímu šetření absolventů (zmíněno na workshopu „graduate tracking“):
 - role mezinárodních šetření ve vztahu k národním (Eurograduate a Absolvent, u Eurostudenta čistě národní obdoba není)
 - nízká/snižující se *response rate* (plošné versus výběrové šetření)
 - institucionální šetření a využitelnost národních či mezinárodních šetření na úrovni institucí (přesvědčit vysoké školy o kvalitě a relevanci národních dat)
 - jak v rámci šetření více respektovat heterogenitu respondentů? (moduly, načasování, apod.)
 - řešení délky dotazníku: vztah k možnosti provázání s administrativními daty (specifické možnosti umožňující využití SIMS, včetně e-mailů), modulový způsob cíleného oslovení vybraných skupin absolventů
 - zahrnutí kompetencí v dotazníku (profesní život a přesah mimo profesní život?; jiné možnosti hodnocení kompetencí, ověřování vybraného teoretického konceptu)

Návrh postupu při tvorbě modelu sledování vzdělávacích a kariérních drah¹

Fáze I (03/2020)

- I. 1 Strukturování problémových oblastí, problémů, cílů, strategií
- I. 2 Seznam existujících databází, sběrů a jejich analýza a popis (na základě dostupných informací)
- I. 2 Vytvoření seznamu partnerů/odborníků

Fáze II (04 – 05/2020)

- II. 1 Komunikace s partnery/odborníky, jejich seznámení s cíli, analýzou ad I. 1 a I. 2, identifikace vhodných členů odborné skupiny
- II. 2 Ustavení odborné skupiny a její setkání (východiska tvorby modelu, identifikace potřeb, datové zdroje, zpětná vazba)
- II. 3 Příprava identifikace potřeb prostřednictvím focus group (zpětná vazba odborné skupiny)

Fáze III (06 – 07/2020)

- III. 1 Realizace focus group (realizuje CSVŠ) s cílem identifikace potřeb (ve vazbě a bez vazby na existující databáze a sběry: tj. k čemu jsou datové zdroje využívány, jaké problémy jsou obecně řešeny a jaká jiná data, či jejich propojení by mohlo být využitelné)
- III. 2 Zpracování focus group, společná analýza focus group
- III. 3 Návrh první verze modelu

Fáze IV (08 – 09/2020)

- IV. 1 Zpětná vazba nulté verze modelu se zpracovanými výsledky identifikace potřeb členy odborné skupiny, zpracování zpětné vazby, setkání odborné skupiny, revize identifikace potřeb
- IV. 2 Aktualizace modelu, vytvoření verze modelu 1.0
- IV. 3 Návrh pro úpravy a synchronizace databází, resp. sběrů dat

Fáze V (10 – 12/2020)

- V. 1 Zpětná vazba, resp. projednání návrhu pro úpravu a synchronizace databází v rámci odborné skupiny
- V. 2 Jednání se zástupci ministerstev o návrhu pro úpravy a synchronizaci databází
- V. 3 Společný návrh (včetně řešení legislativních otázek) v rámci vzdělávacího sektoru
- V. 4 Návrh dalšího postupu

¹ Pozn. zodpovědnost za realizaci: CSVŠ (u jednotlivých bodů neuvádíme); u některých aktivit bude však nutná součinnost MŠMT a dalších subjektů. Bude předmětem další domluvy.

Příloha

Model vzdělávacích a kariérních drah

(pracovní název, bude zřejmě upraven po začlenění požadavků jiných sektorů)

Proč model? Utváření modelu umožní jasnější a přehlednější porozumění různých aktérů (kteří mohou mít různé představy o tom, čím se vlastně zabýváme) obsahu a smyslu celé aktivity. Proces modelování zahrnuje důležité etapy a činnosti, které samy o sobě pomohou vyspecifikovat společně sdílený obraz předmětu společného zájmu. Popíše, čím se zabýváme a čím (vědomě) ne, resp. co do modelu v které etapě jeho utváření zahrnujeme (a co ne).

Tvorba modelu obecně umožňuje

- lepší popis chování systému (v našem případě vzdělávacích a kariérních drah)
- popis a analýzu chování v delším časovém úseku
- modelování a výpočet různých variant řešení / chování systému (a jeho součástí) a ověřování hypotéz
- nahrazení experimentu (a variant možných řešení) a odhalení chybného řešení

Předmětem našeho zájmu je dynamický systém, jehož stav je závislý na čase. Cílem je (pokud možno i matematicky) popsat chování systému, jeho prvků a jeho vývoj. Reálný systém není možné (vždy, spíše téměř nikdy) popsat se zahrnutím všech vlastností prvků a systému. Je nutné vybrat nejdůležitější prvky a vlastnosti, které pak model popisují. Ostatní prvky a vlastnosti se zjednodušují nebo zcela nebo dočasně vylučují. (Model je možné postupně zpřesňovat zahrnováním dalších prvků a vlastností. Analyzuje se jejich vztah k popisu chování modelu a potřebnost pro model.) Proces tvorby modelu tak bude zahrnovat stanovení jeho pozice a funkce vzhledem k jeho okolí a identifikaci jeho vnitřní struktury (prvků modelu a jejich vztahy) a zkoumanou dynamiku. Postihne nejen kvantitativní, ale i kvalitativní vztahy a dynamické souvislosti.